

Universitetets Aula, Oslo
27. 10. 1986

Med forbehold om endringer
SPERRET til

Gro Harlem Brundtland

VERDENSKOMMISJONEN FOR MILJØ OG UTVIKLING - FOREDRAG -
ARR.: NORGES GEOGRAFISKE SELSKAP OG NORGES NATURVERNFORBUND

Vi mennesker av i dag lever i en historisk prosess som preges av dyptgripende forandringer i forholdet mellom biosfæren og den utvikling som menneskene har skapt. Det er samtidig en utvikling som gjennom de siste hundre år har betydd økende frihet og nye muligheter for store grupper. Likevel øker avstanden i livevilkår mellom Nord og Sør for hver dag som går.

Utviklingen av politisk og økonomisk frihet har gitt oss uante muligheter i lys av den revolusjonerende teknologiske utvikling. Inntil relativt nylig - til begynnelsen av 70-årene - var det en bred oppfatning at menneskehetens kontroll av tekniske hjelpemidler la veien åpen for en ubegrenset økonomisk vekst og utvikling etter de linjer vi dengang så for oss. I dag er det en gryende erkjennelse av at den utvikling vi har sett i industrilandene ikke kan fortsette som før. Belastningene på miljøet er blitt for sterke. I store deler av verden trues selve livsgrunnlaget. Vi har fått regningen for den økonomiske vekst i etterkrigstiden på bordet.

I en tid der produksjonsmulighetene synes ubegrensede eksisterer overflod og elendighet side om side. I store deler av verden er utviklingen inne i en ond sirkel der fattigdom fører med seg miljøbelastninger som igjen medfører ytterligere forverret fattigdom. Og i de deler av verden der overfloden er påfallende, fører bruk og forbruk av miljøet til nedbryting av ressursgrunnlaget.

Disse onde sirkler kan ikke brytes av et enkelt land eller i en enkelt region. Økonomiske og økologiske forbindelser kjenner ingen grenser, men binder oss sammen i et skjebnefellesskap. Behovet for internasjonalt samarbeid har aldri vært større i menneskenes historie. Likevel ser vi igjen og igjen at snevre nasjonale interesser gis forrang og at det multilaterale samarbeid svekkes. FNs finansielle krise er et symptom på dette. Det underliggende problem er manglende politisk vilje til å gi nytt liv til et bredt anlagt og helt nødvendig internasjonalt samarbeid.

Farene som truer oss er mange. Men mulighetene er samtidig større enn noen gang. Den enorme fremgang vi har opplevd i vårt århundre har vært resultatet av menneskenes teknologiske fremgang og vår evne til å forene krefter. Ingen kan overse de store fremskritt som er oppnådd på en rekke områder. Også kampen mot luft- og vannforurensning har gitt oppsiktsvekkende resultater på mange områder, ikke minst i vår del av verden. Vi husker hvor usannsynlig det lød da Willy Brandt i begynnelsen av 70-årene proklamerte at himmelen skulle bli blå igjen over Ruhr-området. Og hvilken pasjonert britisk fisker hadde for få år siden festet lit til utsagn om at laksen igjen ville gå opp i Themsen?

Vi er også blitt mer økonomiske i omgangen med råvarer og energi. Oljekrisen i 70-årene viste at vi har evnen til å tilpasse oss. I en rekke fattige land går matproduksjonen opp og befolkningsveksten er i ferd med å stabilisere seg. Og framfor alt er det en gryende våkenhet - en holdningsendring å spore - om at det består en sammenheng mellom økonomisk virksomhet og grunnlaget for vårt liv på denne jorden.

På det lokale plan har menneskeslekten alltid vært var for de grenser miljøet setter for deres liv og virke. Vekselbruket trengte gjennom på landsbygda i Norge lenge før Norges Landbruks-høgskole så dagens lys. Likevel lever store deler av menneskeslekten som om det ikke fantes grenser for vårt forbruk av ressursene. Historien om fremveksten av miljøvernbevegelsene er et levende eksempel på at korrektiv til denne holdning har sitt utspring i den sunne fornuft.

Miljøkonferansen i Stockholm i 1972 var en merkestein for regjeringenes gryende oppmerksomhet om miljøspørsmål. Denne gryende oppmerksomhet førte igjen til opprettelsen av FNs miljøprogram, UNEP, som har hovedkvarter i Nairobi og som fikk i oppdrag å gjennomføre handlingsplanen for Stockholm-konferansen samt å spille katalysatorens rolle som overvåkende og inspirerende organ for de enkelte land og internasjonale organisasjoner i arbeidet med spørsmål som berører miljøet. Under Stockholm-konferansen fantes det egne miljøvernorganer i 25 land mens tallet i dag er 140. Det har vært en sterk vekst i utviklingen av nasjonale styringsinstrumenter for miljøspørsmål, og en lang rekke internasjonale avtaler er inngått som tar sikte på å verne vårt miljø.

Men det er samtidig en tiltagende oppfatning at de internasjonale og nasjonale virkemidler og samarbeidsformer som er satt i verk ikke er tilstrekkelig. Det er nødvendig å legge et fornyet perspektiv på det internasjonale samarbeidet. Det er behov for å fremme forslag om nasjonale handlingsprogrammer, og om nye former for internasjonalt samarbeid.

Det var ut fra denne erkjennelse at Verdenskommisjonen for miljø og utvikling ble opprettet av FNs Generalforsamling i 1983. Verdenskommisjonen for miljø og utvikling er en fullstendig uavhengig kommisjon som har full frihet til å ta opp til behandling ethvert tema, og som på fritt og uavhengig grunnlag vil utarbeide sin rapport og fremme sine anbefalinger og konklusjoner. Medlemmene - ialt kommer fra alle verdenshjørner og har, eller har hatt, viktige politiske verv, som medlemmer av regjeringer eller som høyt ansette internasjonale tjenestemenn. Kommisjonen har medlemmer fra Sovjetunionen, USA og Kina. Fra Nigeria, Indonesia og Canada. Fra Colombia, Ungarn og Algerie, bare for å angi litt av bredden i sammensetningen.

Siden opprettelsen har Kommisjonen hatt hele verden som arbeidsplass. Vi har hatt møter i Asia, Afrika, Latin-Amerika, Nord-Amerika og Europa. De to gjenstående møter vil finne sted i vinter - dvs. norsk vintertid - i Moskva og i Tokyo.

Grovt sett kan arbeidet deles i to. Ett viktig grunnlag har vært innsamling av fakta. Vi har hatt møter med regjeringer, med internasjonale og private organisasjoner, med ungdomsgrupper, som vi har fått et særlig ansvar overfor, og med enkeltpersoner. I bredt anlagte offentlige høringer har disse grupper stått fram og engasjert seg i en direkte dialog med Kommisjonen om de spørsmål som angår dem selv. Vi har hørt deres bekymringer og deres håp. Vi har lært hvor skoen trykker av dem som har skoen på.

Den annen side ved arbeidet er analysen av faktagrunnlaget. I dagens data-språk ville man si tolkningen av det strategiske materialet. Denne fasen står vi nå midt oppe i selv om det pågår en fortsatt parallell kartlegging av faktiske forhold og sammenhenger. Eksempelvis vil sentrale deler av de offentlige høringer som vi skal ha i Moskva i desember i år, etter sovjetisk ønske konsentrere seg om Tsjernobyl-ulykken.

Samtidig er selve analysen i dag i ferd med å bli et helstøpt produkt. Punktum vil bli satt under det siste kommisjonsmøtet i Tokyo i februar. Deretter vil det følge en verdensomspennende informasjonskampanje hvor rapporten vil bli presentert for regjeringene, for internasjonale og private organisasjoner og for de grupper som har bistått Kommisjonen i arbeidet. Moderne media vil bli tatt i bruk. Rapporten vil bli trykt på verdensspråkene og på en lang, lang rekke andre språk. - Selvsagt på norsk. TV-serier og satellittsendinger vil gi rapporten størst mulig spredning. For rapporten er ikke alene et regjeringsanliggende. Rapporten vil henvende seg til alle, og vi har store ambisjoner om å nå fram til alle.

Verdenskommisjonen er - og jeg understreker dette - ikke noen dommedagskommisjon. Vi tror ikke at de miljøproblemer som tårner seg opp er uunngåelige. Det gir grunnlag for optimisme at vi er kommet langt i å bekjempe mange av de klassiske miljøproblemene - i hvert fall de som det er enklest å vinne forståelse for. Alle er i dag klar over at luft og vann ikke skal være gult eller brunt.

Hvordan er så utgangspunktene for en nødvendig kurskorrigering i retning av en utvikling som verden kan bære, ikke imorgen, ikke om ti år, men vedvarende - uten grenser. Hvordan er grunnlaget for å skape en varig utvikling?

Et av de sentrale spørsmål er befolkningsveksten. Selv om overbefolkning ikke er et norsk fenomen, er vi vel kjent med befolkningsekspløsjonen i verden. Men vi må være klar over at vi har den virkelige befolkningsekspløsjon foran oss. I løpet av de nærmeste kommende tiår, vil denne veksten virkelig bli ekspløsjonsartet. Flere mennesker vil bli født mellom i dag og slutten av dette årtusen - altså i løpet av bare 14 år - enn jordens samlede befolkning ved århundreskiftet. Den utviklingen er gitt ut fra de forhold vi kjenner til i dag. Veksten vil være uunngåelig, men den kan bringes under kontroll. Etter årtusen-skiftet vil det være mulig å stabilisere befolkningstilveksten, og for å lykkes må grunnlaget for stabiliseringen legges i dag.

Beregningen gjort innenfor FN viser at det være mulig å stabilisere verdens befolkning et sted mellom 8 og 13 milliarder i løpet av det neste århundre. Og det er avgjørende at dette skjer. Det 21. århundre er menneskehetens første sjanse til å stabilisere sitt eget antall, men det vil også være den absolutt siste sjanse. Og for å nå denne målsetting må politiske beslutninger treffes nå.

Jeg skal være den siste til å stikke under en stol at dette temaet er meget politisk følsomt i en lang rekke land, og det har ikke vært noen enkel sak - heller ikke for Verdenskommisjonen - å behandle det. Derfor gledet det meg meget at vi under de offentlige høringer i Afrika i september fikk sterke vitnesbyrd fra Afrika selv om at nettopp befolkningsspørsmålene er en av de sterkeste utfordringer dette kontinentet står overfor.

Jeg nevner Afrika, ikke fordi spørsmålet er et rent afrikansk problem, men fordi holdninger i Afrika - som kan bli avgjørende - nå ser ut til å gjennomgå endringer som er helt nødvendige for å oppnå resultater.

FNs økonomiske kommisjon for Afrika fremholdt under høringene i Harare i september at Sahel-landene umulig vil kunne ernære 15 til 20 millioner mennesker som hvert år kommer i tillegg til den befolkning som i dag ikke kan ernæres. Hvordan skal dette løses uten en aktiv befolkningspolitikk? Kan Afrika gi grunnskoleutdanning til 137 millioner barn ved årtusenskiftet eller videregående utdanning til 80 millioner? Og hvilken sløsing med menneskelige ressurser vil det ikke være dersom slik utdanning ikke kan gis? Jeg vil gjøre Den økonomiske kommisjon for Afrikas konklusjon til min her i dag: - Det er tvingende nødvendig å iverksette radikale befolkningsprogrammer. Ansvaret må ligge hos regjeringene. - Det er viktig at kommisjonens anbefalinger på dette området er så fremtidsrettete som de må være.

Energispørsmål står helt sentralt i utviklingsprosessen. Veien vi går får store konsekvenser, både økonomisk og sosialt i forhold til ressurser og miljø.

Det sterke fallet i oljeprisene har demonstrert hvilken klar forbindelse det er mellom oljeprisene og motivasjonen til å satse på utviklingen av alternative energibærere. Like klar er sammenhengen mellom oljeprisene og utsiktene til å begrense de belastninger på det globale miljø som følger av forbrenning av fossile brennstoff.

Dersom det ikke lykkes å stabilisere oljeprisene på et rimelig nivå, vil vi kunne oppleve et alvorlig tilbakeslag for energiøkonomiseringen av virkelige dimensjoner.

Et galloperende oljeforbruk vil da få en internasjonal renessanse, med enda sterkere klimaforandringer, luftforurensninger, sure vassdrag og ødelagt skog til følge. Derfor er det et sentralt spørsmål for Verdenskommisjonen for miljø og utvikling vil ta stilling til, hvordan man skal få opp de meget lave oljeprisene og sikre en stabil og realistisk oljepris i fremtiden.

Miljøvirkningene av de fossile energikildene sprer seg fra den industrialiserte verden til deler av Asia, Afrika og Latin-Amerika. Nå skal vi være varsomme med å legge teoretiske

beregningsmodeller til grunn uten de nødvendige forbehold, men legger vi til grunn en modell som bygger på at de mest energisparende teknikker blir introdusert i alle bestående prosesser - og som Kommisjonenens utvalg for energi peker på, - ser vi at energisparende teknologi og bevisst energiøkonomisering kan gi et fremtidig energiforbruk i år 2000, som betyr et 50 prosent fall pr. hode i de industrialiserte land og bare 30 prosent økning i utviklingslandene. Det ville bety bare 10 prosent økning i globalt energiforbruk de neste 30 - 40 år. Dette er et helt oppsiktsvekkende tall når det er lagt inn i forutsetningen at dette kan skje samtidig som vi har en økonomisk vekst som er like stor som etter et alternativ med høyt energiforbruk. For her står vi jo ved et kritisk punkt for all samfunnsplanlegging, at vi kan oppnå å dekke sosiale behov til en lavest mulig ressurs- og miljømessig kostnad. Og en slik fremsynt lav-energilinje står i skarp kontrast til en utvikling som bygger på manglende fremskritt i energieffektivitet, noe som i stedet vil gi en tredobling av det globale forbruk frem til år 2000. Dette ville være en totalt uakseptabel konsekvens av en laissez-faire linje.

Det er min overbevisning at økonomisering med energi har et enormt potensiale som ikke er i nærheten av å bli fullt utnyttet i dag. La oss kaste et blikk på transportsektoren som f.eks. i USA står for over 60% av oljeforbruket. Om amerikanske biler ble gjort like energieffektive som de europeiske og japanske, ville innsparingen bli like stor som halvparten av det totale energiforbruk i Folkerepublikken China!

I realiteten har vi ikke noe alternativ til energiøkonomisering. I motsatt fall vil følgene for det globale klima og for jord og skogbruk bli uopprettelig. Problemene med den sure nedbør - som vi i Norge kjenner så altfor godt - er i ferd med å bli et globalt problem. Vi ser økende forsuring i land som China, Malaysia og Brasil, og selv i arktiske områder er problemet reelt. Det er en reell fare for at symptomene vil bli påviselige, ikke bare i skog og vassdrag, men som en reell helsebelastning for oss mennesker. Kan det finnes noe bedre begrunnelse for at problemet må tas med det største alvor og at

vi ikke kan vente med omstillinger til økonomien går for fullt i de land som henger mest etter i utviklingen?

Det er tvingende nødvendig med ny satsing på alternative energikilder. Intet enkelt land har alene de politiske eller økonomiske muligheter som skal til for å snu utviklingen. Det er behov for et bredt internasjonalt samarbeid for å samordne tiltak som vil sette fart i utviklingen. Det er behov for finansielle tiltak for å påvirke en overgang til miljøvennlige energikilder. Slike tiltak må suppleres med internasjonalt samordnede utslippsgrenser og med en sterkere satsing på å gjøre de mest energisparende og miljøvennlige teknologier tilgjengelig i alle land.

Lyrikeren Harald Sverdrup har stilt spørsmålet til poesien; hvordan kan vi skrive om blomster etter Hiroshima? Jeg vil overlate til kunstnerne selv å bedømme hvordan Tsjernobyl vil påvirke kulturlivet. Sikkert er det at ulykken vil påvirke politikken, nasjonalt og internasjonalt. Vårt land er i den heldige situasjon at vi har rikelig tilgang på energi uten å måtte bygge ut kjernekraft. Men Norge er i en særstilling. Våre vannkraftreserver er unike i den industrialiserte verden. Vannkraften er mye av grunnlaget for vår velstand som nasjon.

I Verdenskommisjonen har vi ved selvsyn sett hvor privilegert Norge er sammenlignet med andre land. Vi ser i øynene at satsning på kjernekraft er et nærliggende valg for mange land, men vi ser også - og vi er ikke alene om å se, - at kjernekraften er et av vår tids store dilemmaer.

Selv om kjernekraft-basert energi er blitt fire-doblet på verdensbasis i løpet av de siste 10 år, har veksten vært langt lavere enn antatt under kjerne-optimismen i 50-årene. I dag utgjør kjernekraften ca. 3% av verdens energiforbruk. Selv i industrilandene har nivået ikke kommet i nærheten av de prognoser som ble oppstilt for bare ti år siden.

Arsakene er mange. Kjernekraft-ulykken i Three Mile Island slo en bresje i selve troen på tryggheten og sikkerheten. Prisen

er høy. Nedjusterte avslag for energibehovet spiller også en betydelig rolle. Men brede folkebevegelser av atomkraftmotstandere har også hatt en betydelig innvirkning.

Kommisjonen har drøftet sikkerheten og kjernekraftens fremtid. Dette har vært, og er fortsatt ett av de aller vanskeligste spørsmål vi har hatt til behandling.

Det er også en rekke andre spørsmål utover dem som er knyttet til selve reaktorsikkerheten.

- Hva skal skje med avfall? Er de gjeldende ordninger gode nok?
- Og hva skal skje med utrangerte kjernekraftverk? Har vi sikret en forsvarlig avvikling?

Vi har ikke trukket våre konklusjoner.

I dag er jeg derfor avskåret fra å trekke konklusjoner på Kommisjonens vegne. Likevel tror jeg jeg kan si så mye: I sin nåværende form er det vanskelig å forestille seg at kjernekraften har en fremtid uten vidtgående forbedringer av teknisk natur og med en kontroll-virksomhet som er internasjonalt garantert.

Det har i mange år nå vært en alminnelig oppfatning i vide internasjonale kretser at Det internasjonale atomenergibyrå har vært et av de mest vellykkete organ for internasjonalt samarbeid. Knappt noen internasjonal organisasjon har så mange medlemsland - og det tekniske nivå i organisasjonen er udiskutabelt høyt. Men for alminnelig interesserte mennesker har det vært langt til Wien - organisasjonens hovedsete. Så skjer det gledelige i høst: I kjølvannet av Tsjernobyl kommer Øst og Vest, Nord og Sør sammen i Wien og utarbeider på rekordtid nye internasjonale konvensjoner om varsling og assistanse.

Alle som vet litt om gangen i den internasjonale rettsskapning vil dele den positive bedømmelse av dette. Men for Kommisjonen gjenstår spørsmålet. Er dette nok? Er det tilstrekkelig?

Bør det være en og samme organisasjon som både skal - ifølge sine statutter - fremme den fredelige utnyttelse av

kjernekraften og som samtidig - under samme tak - skal utøve de uhyre viktige kontrollfunksjoner? Dette er ett av spørsmålene for Kommisjonen, og svaret er ikke gitt. Klart er det imidlertid at Atomenergibyråets kontrollfunksjoner må styrkes. Vi kan ikke tenke oss en kjernekraft som ikke aksepteres av menneskene selv. Derfor må tilliten til kontrollapparatet bli reell.

Tsjernobyl-ulykken fikk skadevirkninger også i vårt land, og særlig i Midt-Norge. Under mitt besøk i Trøndelag nylig, sammen med Forbunds-president von Weizsäcker, fikk vi levende beskrivelser av hvordan man der, i et rikt jordbruksområde oppfatter å være en del av et større hele, av å leve i et organisk samspill med utenverdenen.

Landbruk har imidlertid i mange land tradisjonelt blitt betraktet som et rent nasjonalt anliggende. I store deler av verden har landbruk vært drevet med sikte på utbytte på kort sikt - uten hensyn til langtidsvirkningene av den driftsform som har vært valgt - og uten hensyn til de miljømessige konsekvenser av driften.

Kommisjonen har med glede merket seg at også landbrukspolitikk er i ferd med å bli internasjonal politikk. Kommunikéet fra det økonomiske toppmøtet i Tokyo tidlig på sommeren understreket at landbrukspolitiske problemer i de rike land - subsidier for eksportproduksjon og storstilt overproduksjon skader en lang rekke utviklingsland.

Toppmøtet berørte imidlertid ikke de alvorlige miljøproblemer som følge av internasjonale handelsmønstre for landbruksprodukter.

Kommisjonen vil sette fingeren på problemene og bl.a. påvise klare sammenhenger mellom driftsformene i Nord og miljøproblemer i Sør.

Helt nylig har Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling - OECD - satt de globale konsekvenser av industrilandenes

landbrukspolitik i fokus. Dette vitner om at en ny tenkning er i emning - en tenkning som Kommisjonen ønsker å gi bidrag til.

De støtteordninger som landbruket i industrilandene har nytt godt av, har lenge hatt de aller beste politiske begrunnelser. Men nå er virkemidlene mange steder i ferd med å undergrave selve hensikten. Subsidiar til enkeltprodukter har ført til overproduksjon og til driftsformer som tyner det lille ekstra ut av jordsmonnet. Overdreven bruk av insektsmidler og kunstgjødsel har ført til svekkelse av jordsmonn, og dette har igjen ført til øket bruk av kjemi - og den onde sirkel er sluttet.

Og hvor blir det så av produksjonen? Jo, den fallbys på verdensmarkedet til kunstig lave priser, i konkurranse med utviklingslandenes produksjon. Resultatet er gitt, utviklingslandene må enten produsere mer for eksport for å tjene det samme, eller intensivere produksjonen av inntektsgivende produkter som tobakk, kaffe eller te, hvis næringsinnhold tør være kjent - eller andre produkter som gir valuta.

Hva blir igjen til selvforsyning av matvarer? - Jo, produsentene for hjemmemarkedene tvinges ut i randområder - til å pine det lille ekstra ut av landområdet som ikke har mer å gi - til å hugge ned skog. - Et virkelig Sisyphos-verk.

Problemet er ikke at verden ikke produserer nok mat. Problemet er at maten ikke produseres der det er behov for den.

USAs landbruksmyndigheter forutsier et globalt kornoverskudd på 300 millioner tonn ved slutten av inneværende år med en total matproduksjon som er dobbelt så stor som den var i 1964.

Og hvem er det som har hånd om disse enorme mengder mat? Det er regjeringene i de store nasjoner, internasjonale handelsorganisasjoner og de store multinasjonale matprodusenter. I løpet av de fem neste år vil USA alene dumpe korn for 1,5 milliarder dollar i et marked som allerede er overfylt. Thailand, - verdens største riseksportør, regner med å tape 25%

av markedet i år til subsidierte konkurrenter og prisene faller jevnt og sikkert.

I en slik situasjon - hvilket valg har de fattige i utviklingslandene?

Mye kan gjøres ved bedre organisering. De gode sider ved kooperative driftsformer kan utvikles langt bedre - også i utviklingslandene. Men de politiske beslutninger kan bare tas i fullt samarbeid med befolkningen på landsbygda. Det er ingen utsikt til å realisere nye driftsformer med mindre bøndene selv ser at de har en klar egeninteresse i å medvirke.

Men også industrilandene og de internasjonale organisasjoner må innta en ny holdning til problemene. Forbindelsen til gjeldskrisen er åpenbar. Tjener det noen i det lange løp at utviklingslandene rydder unna matvareproduksjon for hjemmemarkedet for å dyrke eksportprodukter? Og hva tjener denne innsatsen til, - for å kunne nedbetale lån, - hvis resultatet av politikken blir et skrikende behov for matvarehjelp utenfra?

Det er Kommissjonens overbevisning at landbrukspolitikken og handelen med matvarer må gjennom en dyptgripende forandring. Det samme gjelder utlånspolitikken i de internasjonale banker - og vi er ikke ferdig med prosessen før vi også har gjennomgått vår egen utviklingsbistand.

Vi i Nord må se i øynene at lån og gaver ikke alltid vil gi overskudd i snever forstand hos selve mottageren, fordi han er ledd i et sammenhengende hele som totalt sett skal gi langsiktig avkastning.

Konsekvensene av dagens blindgate må bli at miljøhensyn bygges inn i beslutningsprosessen på alle trinn i internasjonalt samarbeid. I Verdensbanken og i de internasjonale hjelpeorganisasjoner må langsiktige miljømessige konsekvensanalyser bygges inn - ikke som nå først og fremst i egne organer - men i hvert enkelt organ.

Kommisjonens hovedbudskap er at alle ting henger sammen - fauna - flora - teknikk og politikk.

Jeg velger å bringe faunaen inn i vår sammenheng med utgangspunkt i Arnold Toynbee's ord om at menneskeheten var tryggere da vi var forsvarsløse mot tigre enn nå når vi er forsvarsløse mot oss selv.

Kommisjonen deler ikke pessimismen i Toynbee's konklusjon, men vi beklager at tigre er så desimert at de knapt truer noen.

Det foreligger sterke bevis for at verdens levende arter er truet av en storstilt utryddelse. På det globale plan er vi vitne til en rekke miljøskader av akutt og dyptgripende art, men ingen annen skade er så uopprettelig som utryddelse av levende arter. Hvis de politiske beslutninger treffes i rett tid, kan vi demme opp og reversere problemene med forurensningen. Vi har også muligheter til å gjøre f.eks. nye ørkenområder grønne igjen. Visst vil det både bli dyrt i øyeblikket og kreve en enorm innsats, men det sentrale er at det er mulig. I klar motsetning til dette står vernet om de levende arter. Når en art er utryddet, er det ingen vei tilbake.

Det er tragiske realiteter i at de virkelig ikke-fornybare ressurser - mangfoldet i fauna og flora savner et effektivt forsvar.

La meg nevne noen eksempler. I et afrikansk land regner man med at 60 000 levende arter av et grunnlag på 190 000 er i ferd med å dø ut - for alltid - som følge av avskoging i nyere tid.

Tilsvarende dramatiske tall kan finnes praktisk talt overalt i verden. Vitenskapen regner med at de levende arter har en gjennomsnittlig levetid på 5 millioner år. La meg hoppe over et langt regnestykke og konkludere med at naturen selv er årsak til utryddelse av én art hvert år.

Menneskene har gjort disse tall illusoriske. Og dessverre, tendensen er negativ. Bivirkningene av vår egen kamp for

tilværelsen er en dramatisk innskrenkning av de levende arter. Det genetiske grunnlag er truet og det er ingen mulighet til å ta igjen det tapte innenfor en tidsregning vi kan overskue.

Masseutryddelse av levende arter har opptatt en rekke private organisasjoner i lang tid - og i 70-årene fikk disse interesser gjennomslag på det internasjonale plan. Det ble vedtatt en rekke internasjonale avtaler, men disse omfatter kun et smalt segment av de arter som virkelig er truet.

En bakenforliggende årsak kan være at bevaring av truede arter - og særlig de mindre synlige - ikke i tilstrekkelig grad har inngått i regjeringens nasjonale prioriteringer. Gledelig er det at private organisasjoner har tatt ansvar. Og selv om det vitenskapelige grunnlag for de synspunkter som fremføres - ofte med stor styrke - kan variere noe i kvalitet, skal det ikke herske tvil om hensikten eller engasjementet og heller ikke om at det er behov for et sterkt engasjement.

Og dette engasjement påvirker regjeringene. Engasjementet er økende, på alle plan.

Det er selve bredden i det genetiske ressursgrunnlag som er truet. - Ikke bare for de levende arter - men også for planteverdenen og mikroorganismer. En bakterie har i gjennomsnitt 1 000 gener, en sopp ca. 10 000 og pattedyr ca. 400 000 eller flere. Noe så uskyldig som en mus har 100 000 gener.

Og hver enkelt art har et utall av kombinasjonsmuligheter i seg. Men dette er ikke en fornybar ressurs. Skal vi bevare mangfoldet i verden vil det ikke bare kreve at vi stanser den utilsiktede utryddelse. Det vil kreve aktive bevarende tiltak. Vi er kommet langt i opprettelsen av naturparker og reservater. Men det er ikke tilstrekkelig. Vi kan ikke hvile før antallet levende arter er kommet i balanse. Dette vil kreve en ny internasjonal prioritering. Bevaringstanken må på dagsordenen i FN og i de økonomiske samarbeidsorganisasjoner.

En rekke tiltak er satt i verk på det internasjonale plan. De har imidlertid ikke nådd langt nok. UNESCO har et prosjekt i verk om beskyttelse av genetiske ressurser, men det er lite annet i dette enn en informasjonsentral. Andre FN-organ som Verdens Matvareorganisasjon og FNs Miljøprogram - UNEP - har sine programmer, men virksomheten er ikke i nærheten av å virke som en reell bremse på utviklingen.

Kommisjonens oppgave er å peke på sammenhenger og å vise veier ut av alle disse problemområdene. Vi har satt oss som oppgave å gi et konstruktivt og meningsfylt innhold til begrepet varig utvikling.

Men hva ligger så i dette begrepet - som er selve kjernen i Kommissjonens arbeid? For det første ser vi at det betyr at sulten og fattigdommen i verden må bekjempes med alle midler. Videre betyr det at selve ressursgrunnlaget i verden må bevares og styrkes, for bare på den måten kan vi få varig bukt med fattigdom og sult. Det innebærer også at vi legger til grunn et utvidet utviklingsbegrep som ikke bare omfatter økonomisk vekst, men også sosial og kulturell utvikling. Dessuten - og dette er det aller viktigste - det innebærer samordning av økonomiske og økologiske begreper og hensyn i alle ledd av de beslutninger som tas, privat og offentlig, nasjonalt og internasjonalt.

Dette er åpenbart nødvendig. Det er like selvvinnlysende som at vi ikke kan overtrekke en konto - ihvertfall ikke mer enn avtalt - og slett ikke i det uendelige. Men inntil nylig ble naturressurser betraktet som noe nærmest uendelig - som gratis-råstoff til fri avbenyttelse - eller som søppelfylling - til lands, til vanns og i luften. Ute av øye, ute av sinn.

De enkelte problemområder som jeg har beskrevet, viser at vi må gjennomtenke på nytt hvordan vi behandler miljøspørsmål og økonomiske problemstillinger i det internasjonale samarbeidet. Forbindelsene blir bare klarere og klarere. Det det nå gjelder er å gjøre sammenhengen klar for beslutningstagere på alle nivåer i samfunnet - nasjonalt og internasjonalt.

Vår modell er virkelighetenes verden. Der finner vi de reelle bånd mellom økonomi og økologi. I de organisasjoner som vi mennesker har skapt, finner vi det kunstige skille. De som er ansvarlig for å bevare og styrke ressursgrunnlaget arbeider som oftest adskilt fra de økonomiske beslutningssentra. Vi kan ta for gitt at verden ikke vil forandre seg. Derfor er det våre egne institusjoner som må forandres.

Og det haster. Vi kan ikke vente til ut i neste århundre. Likevel er holdningen i mange land at miljøhensyn kan vente til krisen er akutt. Først da er det tid for å pynte på de verste skadene. Billigste løsning har lett for å bli foretrukket. Kanskje fjerner man lukten, og kanskje fremstår dette som en lavkost-løsning. Realitetene er alt for ofte at den i lengden dyreste løsning blir resultatet av denne tenking og praksis.

Så kan man spørre seg - gikk det galt med Stockholm-konferansen? Har det ikke nyttet med FNs miljøprogram. Har vi ikke fått en mosaikk av avtaler og institusjoner. Jo, - vi har det - men fungerer de etter sin hensikt? Her er svaret - og jeg beklager dette mer enn noen - nei, de fungerer ikke til løsning av de reelle problemer!

I løpet av de siste 15 år er det kun et fåtall land som har vært i stand til å bedre miljøkvaliteten og ressursgrunnlaget. Og selv i de land som har lyktes best har vi sett dramatiske følger av langtidsvirkningene av den vekst som har lagt grunnlaget for den materielle fremgang i snever forstand. Selv om - som jeg nevnte - enkelte klassiske problemer er kommet under kontroll, er forurensning fra kilder som ikke kan isoleres, et økende problem. Jeg sikter til landbrukskjemikalier, spillvann forurensning og kjemiske avfallsprodukter fra industrien. Risikoen i tett befolkete områder fra kjemisk og kjernefysisk drift er ennå uløste spørsmål. Listen over uløste spørsmål blir lengre for hver dag som går.

I utviklingslandene er mulighetene til å bekjempe problemene ikke tilstede simpelthen fordi midlene mangler. Utviklingslandene mangler det økonomiske spillerom som er

nødvendig for å sette i verk forebyggende tiltak. Overføring av vestlige driftsformer innen industri og delvis innen jordbruk er gått raskere enn utviklingen av miljøtiltak. Dermed bruker disse landene sitt miljø som avfallsplass slik at miljøbelastningene blir en subsidie for å oppnå konkurransefortrinn. Denne utvikling er medvirkende til at tyngdepunktet av verdens miljøbelastninger er i ferd med å forflyttes fra Nord til Sør.

For å forebygge at utviklingen i Sør blir en gjentakelse av utviklingen i Nord, vil det kreve nytenkning både i Nord, i Sør og i de internasjonale organisasjoner, Verdensbanken, hjelpeorganisasjonene, UNEP og andre. Vi må bort fra tanken om at investeringer som tar sikte på å verne om miljø ikke er produktive investeringer.

Den tanke at miljøinvesteringer er luksus, noe man kan tenke på når økonomien går med gode overskudd, er tross alt på vei ut, ihvertfall i sin mest rendyrkede form. Vi ser konturene av en holdningsendring i regjeringene, internasjonale organisasjoner, næringslivet og - ikke minst viktig - i bankene. Men dette er alene ikke tilstrekkelig dersom organisasjonsmønstrene forblir uendret. Nasjonalt og internasjonalt er miljø-organene blitt "heftet på" de eksisterende strukturer - de er kommet i tillegg til eksisterende embetsverk - og deres politiske tyngde har ofte vært preget av dette. De har vært sett som representanter for snevrere interesser og har hatt begrensede roller i utforming av industri-, energi- og landbrukspolitikk - for å nevne noen nøkkelområder.

I dag er det en økende erkjennelse av at industripolitikk er miljøvernpolitikk. At energipolitikk er miljøpolitikk, og det samme gjelder i virkeligheten innen alle deler av spekteret, også i økonomisk politikk. Derfor er det mer sentralt enn noen gang å sette søkelyset på om miljøhensynene har den politiske tyngde de må ha. I Verdenskommisjonen ser vi at skillet mellom økonomiske maktsentra og miljøets talsmenn ikke kan fortsette. Det er behov for en fullstendig integrering av de økonomiske og miljømessige hensyn nasjonalt og internasjonalt.

La meg illustrere dette med et eksempel fra sosialøkonomien. Når vi anvender produksjonsmidler som maskiner og bygninger, blir verdien av disse produksjonsmidlene skrevet ned. Men miljøet som produksjonsmiddel inngår ikke i regnskapene, hverken bedriftsøkonomisk eller sosialøkonomisk. Dersom man hugger ned en skog, eller en fiskebestand overfiskes, svekker jordsmonnet ved overintensiv drift eller pumper skadestoffer ut i naturen, vil regnskapet nasjonaløkonomisk vise at bruttonasjonalproduktet øker. Realitetene kan imidlertid være at vi blir reelt fattigere - at grunnlaget for vår fremtidige økonomi svekkes snarere enn å styrkes.

Når dette kan skje, er det våre økonomiske beregningsmodeller som må fornyes. Ressursregnskap må integreres i nasjonalregnskap. Norge hører til de land som er kommet lengst i denne sammenheng. I min tid som miljøvernminister tok vi initiativ til dette, og ifjor ble det første ressursregnskap fremlagt som vedlegg til regjeringens langtidsprogram. Det er behov for slike ressursberegninger i alle land og på det internasjonale plan. Verdensbanken og FN må her innta en ledende rolle. Dersom det lykkes å utarbeide nye beregningsmodeller, er det min overbevisning at det vil påvirke tenkningen på alle nivåer nasjonalt og internasjonalt.

Verdenskommisjonen vil ha fullført sitt mandat om ett år. Vår målsetting er at dette arbeidet kan gi et viktig bidrag til et nytt kapittel i det internasjonale samarbeidets historie. Det er av avgjørende betydning å få ungdommen i tale. Vi legger opp til dette både direkte og indirekte. Direkte ved at Kommisjonen vil henvende seg direkte til ungdom når rapporten blir lansert.

Vi tror også at holdningsendringer må ha sitt utspring i egen overbevisning. Derfor er utdanning om miljøspørsmål så viktig. Miljøvern må inn i skolene på alle nivåer og innen alle disipliner. For først gjennom utdanning vil problemstillingene bli levendegjort. Og først gjennom økt innsikt vil vi påvirke holdninger. Og holdningene bestemmer vår adferd.

Det er mulig å oppnå forandring. Hvem skulle ha trodd, la oss si midt i det forrige århundre, at retten til utdanning skulle bli universelt anerkjent? Hvilken revolusjon er det ikke egentlig som har foregått?

I et slikt lys er det heller ingen urealistisk målsetting Verdenskommisjonen står overfor. Vår målsetting er en kurskorleksjon fordi utviklingen slik vi nå ser den, ikke kan fortsette. Vi tar sikte på å justere den globale mønsterplanen for å påvirke utviklingen slik at den kan fortsette. Dette er et realistisk alternativ. Et alternativ som det ikke finnes noe alternativ til. Takk.